

פרק (נ"ד) [נ"ה] תורה.

[א] (ט) וישלח יעקב מלאכים (בראשית לב ד). חיילי מלאכים שלה, אלא ראה מה כתיב למעלה ויפגעו בו מלאכי אלהים, ויאמר יעקב כאשר ראם וגו' (שם שם ב ג) וישלח יעקב, וזיה שאי סביב עניך (ישעי ס ד), את מוצא מיום שיצא יעקב מסעי אמו, צפה הקביה שהיה מבקש עשו להרגו, ומסר הקביה ליעקב מלאכי השרת שהיו משמרין אותו, וכן דוד אוסר וושב בסתר עדיון וגו' כי מלאכיו יצוה לך (תהלים צא א ויא). והיו מלאכי השרת משמרין אותו כל הימים שהיו בארץ ישראל, (כ) כיון שבא לצאת אצל לבן, נסתלקו היסנו אותן מלאכי השרת, ונמסרו לו אחרים, למה שהמלאכים המשמשין באי אינן משמשין חיל, וכן יעקב ראה אותן כשיצא חוץ מן אביו, שנאמר ויחלום והנה סולם וגו' והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו (בראשית כח יב), לא היה צריך לומר אלא יורדין ואחיכ עולין. שאין דרכן אלא לירד למעלה ואחיכ לעלות, ומה הוא עולים ויורדין, אותן המלאכים שהיו משמשין אותו באי על שבא לצאת חיל ראה אותן מסתלקין היסנו, ויורדו מלאכים אחרים ושימשו אותו בחיל, כיון שבא לחזור אצל אביו, (ג) אמר הקביה למלאכים הראשונים שהיו משמרין אותו באי אין אתם יוצאין לאפנימי (ד) (פי לקראת) של בני, משל לבן מלכים שהניח רוסו וסנקליטין שלה ויצא לו, אצל הכרברין ומסר לו אביו לגיונות הרבה שימשו אותו, אחר זמן כיון שבא לחזור מן כרבריא, אמר המלך לסנקליטין שלה, אין אנו יוצאין לאפנימי של בני, הרי הוא בא, והי הבן סתירא לבא, כיון שתלה עינו וראה לאביו וכל סנקליטין שלו שיצאו

הערות ותקנים

[פ'נ"ד] (ט) וישלח יעקב מלאכים. התחלת המסר משונה בכ"י וכך איתא שם וישלח יעקב מלאכים וזיה כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך [תהלים צא יא], מה כתיב למעלה מן הענין, ויעקב הלך לדרכו וגו' ויאמר יעקב, כאשר ראם וגו' [בראשית לב ב ג], וכנגד דבר זה נובא הנביא ואמר שאי סביב עניך, (כ) כיון שבא לצאת אצל לבן נסתלקו חיינו אותן מלאכי השרת ונמסרו לו אחרים למה שהמלאכים המשמשין באי אינן משמשין בחיל. ככ"י וכיון שבא לפרן ארם כמו שציתו יצחק אביו, לא רצו המלאכים ללכת חוצה לארץ, מפני שאין המלאכים המשמשין בארץ ישראל רשאים לשמש חיל, ובמדרש ב"ר מסיח אות י"ב ד"א עולים ויורדים בו עולים אותם שליוו אותן בארץ ישראל, יורדים אלו שליוו אותו בחוצה לארץ, וכן הוא קצת כרחבה בתנחומא הקדום וישלח אות ג' ע"ש. ותנחומא וישב אות ב ע"ש. וכן הביא רש"י ע"ה' (ויצא כח יב) עולים ויורדים עולים תחלה ואחר כך יורדים מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע ויורדו מלאכי חוצה לארץ ללווהו. וכן כלקח טוב שם ע"ש הערה ס"ד. (ג) אמר הקביה למלאכים הראשונים שהיו משמרין אותו באי אין אתם יוצאין לאפנימי של בני, אמר הקביה למלאכים הראשונים רדו לארץ ולכו לקראת יעקב וקבלו אותו ושסרהו כמו שעשיתם בראשונה אמרו המלאכי לפני הקב"ה רבש"ע והלא אתה הוא שהוורתנו שלא לצאת חוצה לארץ, ואחר זה הובא המשל עיין בהערה שלאתריה. (ד) לאפנימי. מהר"ם די לונגונו הוסיף, פי' לקראתי והיא מלה יוגית ופי' לקראת (ענטפגען) ועיין בתנחומא וישב אות ב' ובהערה ג', (ה) משל לבן מלכים שהניח רוסו וסנקליטין שלה ויצא לו, כיה כשתי ידות אבל ברפוס ווילנא ואחיכ ככל הרפוסים במעות שהניח את אמו. והמלה סנקליטין היא יוגית ופי' כיה, ופי' כרברין אנשי כרבריא Barbie, וסוה שבא לחזור מן כרבריא פי' מארץ

לקראתו, התחיל שמה, כך יעקב כשבא לחזור אצל אביו, אמר הקב"ה למלאכים הראשונים, נרד ונלך לאפנמי של יעקב, יעקב שומע שעשו בא, התחיל מתירא, אמר לו הקב"ה תלה עיניך וראה מי בא לאפנמי שלך, כריא שאי סביב עיניך וראי (ישעי' ס ד). מיד ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה (בראשית לב ג), כסדיא וקרא זה אל זה (ישעי' ו ג). ואמר להן הואיל שבאתם לקראתי לכו בשליחותי, וישלח יעקב מלאכים, ודוד צוה ואומר חוני מלאך ה סביב ליראיו (תהלים לד ח): [ב] ד"א וישלח יעקב מלאכים. ושיה שלח אורך ואמתך וגוי (שם מג ג). ו איר ברכיה כשהצדיקים בעולם האורה עמהם, שני אור ורוע לצדיק וגוי (שם צו יא). וכן ירמיהו אומר תנו לה' אלהיכם כבוד וגוי (ירמי' יג מז), עשו תשובה לפניו שאין כבוד אלא תשובה שכן יהושע אומר לעכן בני שים כבוד וגוי (יהושע ז יט), בטרם יחשיך וגוי (ירמי' שם). עד שלא יסלק את האורה מכס ויסלק את הצדיקים והנה נמצאין בחושך, בטרם יחשיך ובטרם יתנגפו רגליכם על הרי נשף, עד שלא יסתלקו אותן שמתפללין וקורמין את הנשף, שנאמר קדמתי בנשף ואשוע (תהלים קיט קסז). ללמדך שכל זמן שהצדיקים קיימין, האור בעולם, כך כל זמן שהי' יעקב בא"י, היה האור עמו, וכשיצא נסתלק האור, שנאמר ופגע בסקום וגוי (בראשית כח יא), וכיון שבא לחזור, חזר התורה למקומה בזכותו, שנאמר ויזרח לו השמש (שם שם), לפיכך הוא אומר איני חוזר לא"י עד שתשלח אותו האור שהי' עמי, שנאמר שלח אורך וגוי (תהלים מג ג), שנאמר תתן אמת ליעקב (מיכה ז כ). וישלח יעקב מלאכים, אף לעתיד לבא כך הקב"ה עושה שנאמר כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומי ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה (ישעי' ס ב):

פרק (נ"ה) (נ"ו) נביאים.

[א] חזון עובדיהו (עובדי' א א). ושיה ויען אליפו התימני ויאמר (איוב ד א), ה איר ברכיה למה בחזון נפרע הקב"ה מן עשו, אלא את סוצא האיר

הערות ותקונים

ברברייא. ולגיונות מ"י בל"י וכן ברומי legio צבא של רומיים במספר אנשי מלחמה ירוע אצלם. ובב"י מן אנ"ב הובא המשל בסגנון אחר: משלו משל למה הרבר דומה לבן מלך שיצא להלחם עם לגיונות, שמסר לו אביו במדינת הים ברבריים, והלך ונצחן, ויצא הוא משם, וכיון שבא בקרב למלכות בית אביו, ושמע שהיה לו אורב להכותו ולהורגו, אמר להם לחיילותיו, מי יהיה סודע לאבא, שמה היה בא לעורינו ונשמע הרבר לפני המלך, ואמר לעבריו צאו לקראת בני שיבא, אמרו להם אין אנו רשאים ללכת לשם יחידים מפני אויב פלוגי שהוא בדרך כששמע המלך דבריהם, ירד הוא עם כל סנקליטין שלו, יצא המהר מלבו, וקם והלך לקראתו, כך עשה הקב"ה ליעקב, כיון שאמר למלאכים הראשונים רדו לקראת יעקב, והם ירדו, מיד גער כם וירד הוא בעצמו וחילות רבות ומחנות רבות עמו, יקרא ליעקב ואמר לו: שאי סביב עיניך וראי וגוי מיד. ויאמר יעקב כאשר ראם וגוי, באותה שעה פתח יעקב ואמר הואיל ובאתם אלי, מיד וישלח יעקב מלאכים, הח"ר חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויתלצם: וכוה נשלם פרשת תורה. וכל אות ב' ד"א וישלח ושיה שלח אורך ואמתך עד סופו לא נמצא בכ"י ומתחיל הפרק נביאים חזון עובדי' (ו) א"ר ברבי, לא נודע לי אנה אמר ר' ברכי' בן ואנה מצא מובא זה בשמה וכל המאמר עד סופו (סוף אות ב) אין לו קשור וסדר:

[פ] (נ"ז) ה איר ברכי' כו'. המסדר שאב דבריו מן תנחומא הקדום וישלח אות ח' דאיתא

הקב"ה משלם גמול לשונא ולאובה, לזה לפי מעשיו, ולזה לפי מעשיו, כשנתסר איוב היה אליפו בכור עשו אוהבו, וצדיק היה אליפו ולא הוכיח את איוב אלא בחוון, הכתוב אוסר ויען אליפו וגומר. על שאמרת למה איני כאברהם, וכי נתנסית כאברהם, אברהם נתנסה ולא בעט ואת בועט הנסה דבר אליך תלאה (איוב ד ב). משל לאחד שהיו לו שתי נשים, אחת כתובתה בעשר ריבוא, ואחת כתובה בר' ריבוא, אמרה לו אותה של ארבע ריבוא, למה אין אתה נוהג בי כבוד כחברתי, אמר לה את כתובתך בארבע ריבוא, ושל חברתך בשל עשר, (ג) כך אמר איוב למה אין אתה נוהג בי כבוד כאברהם, אמר לו וכי נתנסית כאברהם, הנסה דבר אליך תלאה. ואין נסה אלא אברהם, שנאמר והאלהים נסה את אברהם (בראשית כב א). אמר להם ואני לא הכנסתי-ארבע עמרות, תם וישר ירא אלהים וסר טרע (איוב א א), אמרו לו אברהם נתנסה בעשרה, והי' לו עשרה עמרות.

הערות ותקונים

שם אמר ר' ברכי' מה ראה עובדי' לפרוע מאדום ראה שהקב"ה משלם גמול אהביו, לשונאיו על אחת כמה וכמה כיו והעירותי שם בהערה כ"א מובא באגדת בראשית מ"ה [הוא לפנינו מנ"י] ושם הוא ברחבת לשון ובהוספת דברים שהוסיף המסדר תאחרון הוה, וכאשר ישים הקורא עינו בתנחומא שם יבין הכוונת שפחת בעובדיה חוון עבדית, וחביא על זה הכתוב אשר נזכר אליפו. ובתנחומא שם הובא אמר הקב"ה לאליפו, לאיוב עבדי בחוון הוכחת, אני מעמיד מסך גביא שיסרע מביט אביך בחוון, שנאמר חוון עובדי' כו'. וזעם גדרש עוד מאליפו ע"ש והובא בילקוט איוב רמז תתצ"ו ובילקוט ריש עובדי' בשם התנחומא. ובכ"י מן אג"כ הגי' נשתנית וכן איתא שם א"ר ברכי' למה בחוון נפרע מן עשו, ולסדיך היאך. הקב"ה משלם גמול לשונאיו ואובהיו, לזה לפי מעשיו, ולזה לפי מעשיו, מלמד שכשבאו ייסורין על איוב, שלח אליו הקב"ה אליפו בכור עשו לתוכיתו בחוון, כפני שאליו צריך היה, ואובהו של איוב, וכשתחיל לתוכיתו, הביא עמו קרובים חכמים כדי להוכיחו. שלא היה חומא בפיו כלפי שמיא, וכל התוכחות שהשיבו כפי חוון השיבו, הוא אמר לא שלוחי ולא שקטתי ולא נחתו ויבא רוגז (איוב ג כ"ז), אמר לו אליפו למה אתה אוסר בזבים לפני, והרי הפסוק מעיר כך, יהי האיש [התוא] גדול מכל בני קדם (איוב א ג), ומעולם לא נסה אותך הקב"ה, שאם היה סנסה אותך עשר פעמים כמו שנסה לאברהם אגני, היית אחת כופר בשם, לפיכך כתיב הנסה דבר אליך תלאה (איוב ד כ'). אברהם בעשר לא בעט, ואתה בועט בראשונה, ואחר זה הובא גם בכ"י שם המשל. (ג) כך אמר איוב למה אין אתה נוהג בי כבוד כאברהם. עין תנחומא שם אל אליפו התימני לאיוב הרי אתה אוסר למה איני כאברהם וכיו וכי מעשיך כאברהם הם הנסה דבר אחר תלאה, אברהם נתנסה בעשר נסיונות ועמד בכולם, ואחת בנסיון אחד הנסה דבר אליך תלאה, ובכ"י מן אג"כ הנוסחא כך אמר איוב למה אין אתה נוהג בי כבוד אמר אליפו לאיוב את אין כך אלא ד' עמרות, ולאברהם עשר עמרות כך ד' עמרות ואלו הן תם וישר ירא אלהים וסר טרע, ובאברהם כתיב עשר. ותושב כלם, רק שם הובא ונקרא ברוך שני ברוך אברהם, וזה טעות כי ברוך לא מן השם הוא גם נתקצר שם הלשון נקרא אברהם מתחלה עד לפיכך נקרא אברהם ליתא שם וחסר מן הספר, גם חסר שם דוא התרגולת עד ויסר לכבשן האש. גם במקום לפנינו נקרא נשיא למי שנקרא רם ונשא, שני' כי כה אמר רם ונשא, הגי' שם ונקרא נשיא שני' נשיא אלהים אחת בתוכינו, גם ליתא שם אם תאמר עד ארון על כל ברייתו, גם חסר שהוא חודיע תחלה מה הוא כחה של רוח הקודש. ובכ"י נוסף שם, ועוד יש לאברהם עשר כתרים אחרים, שני עקב אשר שמע אברהם בקולי, וישמור משמרתו מצותי חקותי ותורותי [בראשית כ"ז ה'] משמרתו הרי אחת מצותי חקותי ותורותי, תרין תרין הרי שבעה, ושלשה רכיו, דכי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו, ושמרו דרך ה', לעשות צדקה ומשפט [שם י"ח יט]

(ג) נקרא איתן, שנאמר משכיל לאיתן האורחי (תהלים פט א), וכן האיתנים מוסדי ארץ (מיכה ו ב). ולמה נקרא איתן שחיוק עצמו לעשות רצון יוצרו נקרא הימן, שהאמין בהקב"ה, שנאמר והאמין ביי (בראשית טו ו). נקרא אברם מתחילה, וניתוסף לו ה', ונקרא אברהם, ולמה ה' נתוסף לו, שקיים ה' חומשי תורה עד שלא ניתנו, שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקוליו וגו' (שם כו ה). לפיכך נקרא אברהם. (ד) נקרא עיט, שנאמר קורא ממורת עיט (ישעי' מו יא), (ה) היא התרנגולת, כשם שהתרנגולת הזו כשהיא עושה אפרוחים (ו) משמרתן מן כבשות ומן העורבים, ונותנה נפשה עליהן, כך היה אברהם נותן נפשו לישרף, וירד לכבשן האש. (ז) נקרא צור, שנאמר הביטו אל צור חוצבתם (שם נא א), (ח) כשם שהצור הזה אין לו מעיים, כך היה אברהם בלא מעיים, כשאמר לו קח את בנך וגו' (בראשית כב ב) (ט) ונקרא נשיא למי שנקרא רם ונשא, שנאמר כי כה אמר רם ונשא (ישעי' נז טו). ונקרא אדון, שנאמר ויאמר ברוך ה' אלהי אדני אברהם (בראשית כד כו), ואם תאמר מפני שהי' עבדו קראו אדון, לאו, אף אחרים כך היו קוראין אותו, שנאמר שמענו אדני וגו' (שם כג ה). שהוא עשה להקב"ה אדון על כל בריותיו. ונקרא אלהים, שנאמר נשיא אלהים (שם שם). שהוא הודיע יראתו של הקב"ה בעולמו, שנאמר ירא אלהים אתה (שם כב יב). נקרא נביא, שהוא הודיע תחילה מה הוא כתה של רוח הקודש, שנאמר ואתה השב אשת האיש כי נביא הוא (שם כו ו). ונקרא ירא אלהים, שנאמר כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה (שם כב יב), שהי' ירא מן הקב"ה ונקרא אוהב, שנאמר זרע אברהם אוהבי (ישעי' מא ח). הרי עשרה כנגד עשרה נסיונות, (י) אמר לו אליפו לשמא יש לך המידות הללו, הנסה דבר אליך תלאה, הנה יסרת רבים (איוב ד ג). (יא) בעלי יסורין היו באין אצלך

הערות ותקונים

הרי עשרה כתרים אחרים. (ג) נקרא איתן, כנאמר ב"ב פ"ז ע"א אמר רב איתן האורחי זה הוא אברהם. (ד) נקרא עיט, שנאמר קורא ממורת, איך יתכן שנקרא עיט שהוראתה עוף דורס, רק פה יש לתקן נקרא איש ועל זה הביא הכתוב קורא ממורת עיט מארץ מרחק איש עצתי (ישעי' מו יא) וכן תראה בב"ר פנ"ד אות א' איש זה אברהם שנקרא איש, דכתיב ביה מארץ מרחק איש עצתו. (ה) היא התרנגולת כו'. הוסיף המסדר יען שחשב שנקרא עיט וליהא בכ"י מן אג"ב. (ו) משמרתן מן הכבשות. אולי צ"ל מן הנשרים. (ז) נקרא צור שני הביטו אל צור חוצבתם, וכתיב אתריו הביטו אל אברהם אביכם (ישעי' שם ב), ועיין יבמות פ"ד ס"ד ע"א. (ח) כשם שהצור אין לו מעים כו', כך הי' אברהם בלא מעיים. זה ליתא בכ"י ובאמת אין לו כוונה כלל והכוונה שלא הסו מעיו ולא רחם על בנו. (ט) ונקרא נשיא למי שנקרא רם ונשא שני כי כה אמר רם ונשא. הלשון משובש ובכ"י ונקרא נשיא שני נשיא אלהים אתה. (י) אמר לו אליפו כו' בעלי יסורין היו באין אצלך ואת מנחמן, בכ"י א"ל אליפו שמא יש כך כל המדות הללו. לפיכך א"ל הנסה דבר אליך, ושוב א"ל הנה יסרת רבים וגו', כמה בעלי יסורין. באו אצלך ואתה מחזיק כמ"ש כושל יקומין מילין [איוב ד' ר"י], ועכשיו כשמגעו כך יסורין כי עתה תבוא אליך ותלא [שם שם ה']. אלולי עשה לך כדור אנוש או כדור המבול, זכור נא מי הוא נקי אבר וגו' [שם שם ז], ואתה אמרת כך לצדיקים כמו לרשעים וקראת תגר, נתקצר הלשון ממה שהוא לפנינו ברפוט. ואחר זה מתחיל המשל לאדם שעלה לכיסא (יא) בעלי יסורין היו. באין אצלך ואת מנחמן הסומא היה בא כו', דבריו של בעל אג"ב נובעים מתנחומא שם וישלח אות ח' (דף פ"ד ע"א), אבל

ואת מנחמן, הסומא היה בא ואומר לך כבר¹) היה הקביה יודע מה שאני עתיד לעשות שממעי אמי עשה סומא אותי, ואת אומר לו אל תאמר כך, ואת אומר לו בני אם בנית לך בית, ולא רצית לעשות לך חלונות, מי היה אונסך אם אתה חשוב עצמך יי) שאתה פריקלוננו (פי' מרקליון) של הקביה, ולא משנאה עשה לך כך, אלא שישתבח כך לעתיד לבא, שנאמר או תפקחנה עיני עורים (ישעי' לה ה). וכן הפסח את אומר אל תאמר כך אילו היית אומן ובנית לך חצר ולא רצית להעמיד בה עמודים, מי היה יכול לסחות בידך, כך הקביה משתבח כך לעתיד לבא, שנאמר או ידלג כאל פסח (שם שם), וכן חרש את אומר לו אילו היית יוצר ולא רצית לעשות²) לחברתך אוננים, מי היה מכריחך, כך הקביה משתבח כך לעולם הבא, שנאמר ואוני חרשי תפקחנה (שם שם ה), אתה היית מנחם כל בעלי יסורין, כושל יקסמן מליך (איוב ד ד), ועכשיו שנגעו כך יסורין נבהלת, שנאמר כי עתה תבא אליך ותלא וגומר (שם שם ה), הלא יראתך וגומר (שם שם ו), על שאמרת אני חם וישר, אילולי עשה לך כאנוש, והביא את הסבול, אלא שעמר צדקך בפניך, וזכר נא מי הוא נקי אבר (שם שם ז), אמר לו אליפו למה קראת תגר ואסרת, כן הוא עושה לצדיקים. יי) למה הדבר דומה לאדם שעלה יי) לבימה התחיל בוכה, אמרו לו מפני מה אתה בוכה אמר להן שאני אדם טוב ולא עשיתי רע מימי, אמרו לו אם כן ניתן לך מו) דימוס, למה שלא איבר אדם טוב מימי, כך אמר איוב אדם טוב אני עינים הייתי לעור וגומר (שם כס טו), בחוץ לא ילין גר (שם לא לב), וכך הביא את היסורין עלי, מו) אמר לו אליפו אעפ"י שהי אברהם צדיק לא נאבד, שנאמר אני הי אשר הוצאתיך מאור כשדים (בראשית טו ז). אם צדיק אתה הוא חוזר עליך ברחמים, שאינו מאבד צדיק, שנאמר וזכר נא מי הוא נקי אבר וגומר. כאשר ראיתי חורשי און (איוב ד ז וח), מקנא את ברשעים שהן נתונים בשלוח, שהן זורעי און, וקוצרים עמל, הרי היום בא, ואת רואה כי מנשמת אלוה יאבדו וגומר, שאנת אריה וקול שחל (שם

¹) כבר סי' הקנ"ה יודע מה שאני כו'. סי' לטון בתמיהה. וכי סי' הקנ"ה על שאלקל בעולם בעיני עשה אותי סומא ממעי אמי והלא נדיק ורע לא קאמר כי הכל בידי שמים חוץ מירלח שמים.

²) לחברתך. סי' על דרך חס חבר היוצר מתחלה (צבת דליט) כי דרך היוצר לחצר אל הכלי אוננים אחר גמר מלאכתו:

הערות ותקונים

בשינוים קצת. יי) שאתה פריקלוננו של הקב"ה, והוסף סה"מ די לונאנו, כמו מרקליון. ובדפוס ווילנא הוא פי' מרקליון. ואולי יש לתקן פריקלוננו בשית, והוראת המלה חבר גדול ובפרט למסיבה והמלה ויונית ורומית והמלה פריקלון לא נמצא כלל, ולא הובא בערוך. יי) למה הדבר דומה לאדם שעלה לבימה, מכאן מתחיל בכ"י מן אג"ב אמשול לך משל למה"ר לאדם שעלה לבימה. יי) לבימה. מלה ויונית בני גבוה לדרוש ברכים או לרונן. טו) דימוס. פי' בלי מחילה ופי'יחה. טו) אמר לו אליפו אעפ"י שהי אברהם צדיק לא נאבד, כ"ה בדפוס ווילנא

שם ט וי), אמר לו סוף ישראל להטוא יי) לפני הקביה שנקרא אריה, שנאמר אריה שאנ מ' לא יירא (עמוס ג ח), והוא מעלה עליהם לנבוכדנצר שנקרא אריה, שנאמר עלה אריה מסובכו (ירמ' ד ז), יח) בחורש תסוו שמולו אריה, ומתריב בית המקדש שנקרא אריה. יט) שנאמר הוי אריאל אריאל (ישעי' כט א), ומושל ביהודה שנקרא אריה, שנאמר גור אריה יהודה (בראשית מט ט). כ) הוא מפרש כאן חמשה שמות וכולן שם אריה. שאנת אריה וקול שחל ושני כפירים נתעו. ליש אובד מבלי טרף ובני לביאיתפרדו (איוב ד י ויא), אמר לו אליפו מעצמי לא אמרתי, אלא רוח הקודש גנבה לי דבר, ואלי דבר יגונב וגו' (שם שם יב), ובמה הוכיחו כל אלו בחזון, שנאמר בסעפים (בחזיונות) [מחזיונות] לילה (שם שם יג), כל) אמר לו הקביה אתה הוכחת לעברי איוב¹) בחזון, אף אני משלח לנביא שיוכיח ויפרע טבית אביך בחזון, שנאמר חזון עובדיה כה אמר ה' אלהים וגומר (עובדי א א), למה שהרבה שיעבדה אותנו אף אני משנן חרבי ויורד עלי, שנאמר כי רותה בשמים הרבי הנה על אדום תרד וגו' (ישעי' לד ה):

פרק נ"ז) [נ"ז] כתובים.

[א] שיר למעלות אשא עיני (תהלים קכא א). וזיה ורוח לבשה את עמשי ראש השלישים וגומר (דהיא יב יט), ה) אמר ר' ברכיה קשה הוא שרה של אדום, נ) שכן זכריה רואה אותו, שנאמר ראיתי הלילה והנה

¹) כי עזרס שמו נקרא נבואה והקסא שנקולן הוא חזון כל' כד'ס הספסר ובנכלא'ס רכס. כ'ס חזון קסוס הוגד לי ישעי' כ'ס ולסי שדכסס קסוס על ח'וב כן יסדע עונדיס מניס ח'כך בנכלוס של חזון:

הערות ותקונים

ואח"כ בכל הדפוסים, ובשתי ידות הגי' לא נמלט. ובכ"י מן אג"ב אברהם שהיה צדיק גמור לא היה בו יכולת להציל נפשו מן האור עד שבקש רחמים והצילו הקב"ה, שג' אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשרים, ואם צדיק אתה חוזר כך בתשובה והוא אינו סאבר אותך, שג' זכור נא וגו'. יז) לפני הקב"ה שנקרא אריה נבוכדנצר שנקרא אריה כו'. בפסיקתא דר"כ סוף פסקא דברי ירמיי (קס"ו ע"א) נדרש כן בשם ר' אבין ע"ש. יח) בחורש תסוו שמולו אריה. טעות יש כאן כי יש לתקן בחורש אב שמולו אריה, וכן בפסיקתא שם במול אריה כחרש אב והובא הכתוב עד גלות ירושלים בחרש החמישי (ירמיי' א' ג'). וידוע כי מול תסוו הוא סרטן ומול אב הוא אריה, ועיין פדר"א פ"ן ועיין פסיקתא רבתי פ"ב פסקא מתן תורה ותושב שם המולות ועיין בתנחומא הנרפס מכבר האוינו אות א' והוא הוספה שם והובא דאיתא בפסיקתא ארם נמשל לשנים עשר מולות. יט) ומושל ביהודה שנקרא אריה. עיין ב"ד פ"ט אות ב' יהודה נמשל באריה גור אריה יהודה. כ) הוא מפרש כאן חמשה שמות וכולן שם אריה, עיין סנהדרין צ"ה ע"א ובפירש"י שם. ובמדרש משלי פרשה כ אות ב' א"ר לוי (שבעה) [ששת] שמות נקרא לאריה ובאדר"ג פל"ט ועיין מה שהעירותי במדרש משלי שם הערת ו'. כל) א"ל הקב"ה אתה הוכחת לעברי איוב בחזון כו' נובע מתנחומא וישלח סוף אות ח' ע"ש.

[פנ"ז] ה) א"ר ברכי' קשה הוא שיה של אדום. לא נודע לי המקור אנה הובא זה בשם ר' ברכי'. נ) שכן זכרי' רואה אותו, שג' ראיתי הלילה בכ"י מן אג"ב הגי' נשתנית א"ר ברכי' קשה הוא כשרה של אדום ואורך שלותה ועומק גלותה, ומנין, שכן זכרי' הנביא רואה בחזון לילה, שג' ראיתי הלילה והנה איש רוכב וגו' על סוס אדום, זה מלכות אדום, והוא עומר בין הדסים וגו'. בין ישראל שנמשלו להרסים, ולפיכך אמר עובדי' שם תבנית כנשר ואם

איש רוכב על סוס אדום וגומר (זכרי' א ח). ג) שהיה מבקש להרמות לאותן שנקראו כוכבים, שנאמר הכט נא השמימה וספור הכוכבים וגו' כה יהיה זרעך (בראשית טו ה), לישראל שהן נתונים במצולה, וכן הוא אוסר אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך (עובדי' א ד), שבקש אדום להרמות לאותן שנקראו כוכבים, שנאמר הכט נא השמימה וגו', ואחריו סוסים אדומים שרוקים ולבנים (זכרי' א ה), אלו המלכים שעמדו הימנו, [אדומים] ד) שהן אוהבין את הזהב, שרוקים שהן מסרקי' גפן של ישראל ונוטלין סאונג, לבנים כדי להלבין עונותיהם של ישראל, (ס) חזר וראה קרנות, שנאמר ואשא את עיני וארא והנה ארבע קרנות (שם ב א), אלו ארבע מלכיות, אמר לו כל זמן שהקרנות האילו נראין, אין קרנם של ישראל מתרוסס, שנאמר אלה הקרנות אשר זרו את יהודה כפי איש לא נשא ראשו (שם שם ד), אימתי ישראל נושאין ראש. כשאנרע קרנם, שנאמר וכל קרני רשעים אנדע'תרוססנה קרנות צדיק (תהלים עה יא), צדיק אלו ישראל, שנאמר ועמך כולם צדיקים וגו' (ישעי' ס כא). אותה שעה אשא עיני וגו' עזרי מעם ה' וגו' :

פרק (נ"ז) [נ"ח] תורה.

[א] וישב יעקב בארץ (בראשית לו א). ה) וז'ה מעונה אלהי קדם וגומר (דברים לג כו). אותה שעה וישכון ישראל בטח בדר וגומר (שם שם כח). אין אתה יודעים מי קדם אם מעונה, אם אלהי קדם, ובא דוד ופרש על ידי משה, תפלה למשה איש האלהים ה' מעון אתה (תהלים צ א), שלא הקדים להקביה דבר, שנאמר מי הקדימני ואשלם (איוב מא ג). ומתחת זרועות עולם (דברים לג כו), כ' א"ר ברכיה אמר הקביה אעפ"י שבראתי את העולם ואני' מוענו, אלא בשעה שיש צדיקים למטה, כאילו הן מוענין את העולם, כך ומתחת זרועות עולם. ויגרש מפניך אויב ויאמר השמר (שם שם), ג) זה עשו (ואליפז) ז) [ואלופיו] שכתוב למעלה ויקח עשו את נשיו וגו' (בראשית לו ו). ויגרש וגומר, אותה שעה וישכון וגו' (שם

הערות ותקונים

בין כוכבים וגו', ומנן שנמשלו ישראל לכוכבים שני' והנכם היום ככוכבי השמים. וגם הלשון הזה הוא בלתי מוכן. ג) שתי' מבקש להרמות לאותן שנקראו כוכבים כו'. הלשון משובש מה וכמל' לשון כי הביא אח"כ עוד הפעם שבקש אדום להרמות לאותן שנקראו כוכבים. כ) שהן אוהבין את הזהב שרוקים כו' זה ליתא בכ"י. (ס) חזר וראה קרנות. מכאן נמצא גם בכ"י : [פ"ז ד'] ה) וז'ה מעונה אלהי קדם אין אנו יודעים. נובע מן תנחומא הקדום ריש וישב ושם הובא זה בשם ר' ירמ' ונשנה גם בבב' פס"ח אות ט' ושם הגי' איך יצחק ובמדרש שו"ס מומר צ' הגי' ג"כ א"ר יצחק וכן נשנה בספיקתא רבתי פכ"א ועיין תנחומא שם הערה נ"ו. ג) א"ר ברכי' אמר הקב"ה כו'. בכ"י מן אג"כ גי' אחרת א"ר ברכי' אע"פ שבראתי העולם אני מוענו ואני מוענו אלא בשביל שאין צדיקים למטה אבל כשיש צדיקים למטה הם מוענין אותו, שנאמר ומתחת זרועות עולם. ובתנחומא שם ריש וישב איתא כך אעפ"י שברא הקביה עולם, לא ישב בארץ אלא צדיק, ובזכותן הן מעמידין את העולם שני' ומתחת זרועות עולם והבאתי שם בהערה ב' בכ"י פארמא הגי' לא ישב בארץ עם צדיקים, ולא נודע לי מאיזה מקום שאב שמוכא זה בשם ר' ברכי' רק המסדר תלה הדברים בשמו. ג) זה עשו ואלופו. תקנתי ואלופי זכ"ה לנכון בכ"י. ד) שכתוב למעלה ויקח עשו את נשיו, ויגרש וגו' אותה שעה וישכון. המסדר

שם כח): [ב] ה' ד"א מעונה אלהי קדם א"ר אחא אטר הקביה לא בראתי מעונה אלא כדי שתהיו עושין רצוני, ומתיראין ממני בתנאין הללו, וכן הוא אומר אמרתי אך תראי אותי תקחי מוסר ולא יכרת מעונה (צפני ג' ו'). ויגרש מפניך אויב ויאמר השמר (דברים לג כו). אותה שעה וישכון ישראל בטח בדד (שם שם כח). כל זמן שמי' בשלוחה אין ישראל בשלוחה (ו) משל לקורא (דג) שהיה מוסר בביתו של אדניו, היה יושב וסועד וקורא מוסר, אחר זמן הביא אדוניו לבן הנץ, כיון שראה אותו הקורא ברח תחת המטה, והטמין עצמו, ולא פתח עוד את פיו, נכנס המלך לסעוד [אמר] לבן ביתו, א"ל למה אינו מוסר הקורא. אמר לו מפני שהכנסת עליו בנץ, והוא רואה אותו ומתירא ואינו מוסר, אלא הוציא את הנץ והוא מוסר, (ז) כך ישראל בעולם הזה נתונים בחוצה לארץ ישראל, ומי' יושבות בארצם, שנאמר אשר אמרו להן יושבי ירושלים רחקו מעל ה' לנו היא נתנה הארץ למורשה (יחזקאל יא טו). והקביה אומר לישראל למה אין אתם מקלסין אותי, שנאמר יונתי בחגוי הסלע וגומר השמיעני את קולך (שה"ש ב יד), אמר לו משה רבש"ע כל זמן שמי' בארצך אין ישראל נראין בעולם, אלא העבר אותן, והן נראין, שנאמר ויגרש וגומר ואחריו וישכון וגומר (דברים לג כו כח), אף הקביה כביכול אינו נראה בעולם, עד שעה שיעקור מלכות אדום, שנאמר מלך אלהים על גוים (תהלים מז ט), אותה שעה אלהים ישב על כסא קדשו (שם שם): [ג] ה' ד"א וישב יעקב. מה כתיב למעלה ויקח עשו וגו' (בראשית לו ו). וזיה בועקך יצילוך קיבוציך וגו' ישע"י נו יג), אלו המלאכים, שנאמר ויאמר יעקב כאשר ראם וגו' (בראשית

הערות ותקונים

קצר בלשונו ובתנחומא שם אתה טוצא שכל הימים שהי' עשו בארץ ישראל, לא הי' יעקב יכול לראות, עבר עשו, שנאמר ויקח עשו את נשיו וגו', מיד וישב יעקב בארץ מגורי אביו. לפיכך ויגרש מפניך אויב, באותה שעה וישכן ישראל בטח בדד. (ד' ד"א מעונה אלהי קדם א"ר אחא כו'. הוסיף המספר בשם ר' אחא הרבה דברים. וכן העירותי בהערותי לתנחומא וישב הערה א' שהוסיף בשם ר' אחא הוספת דברים והרחבת לשון. כי לא נמצא כלל המאמר הזה בשם ר' אחא. ה) משל לקורא דג' שהיה מוסר, הסגרת מלת "דג" כי מיותרת היא ונוספת מלשון הכתיב קורא דג' ולא ילך (ירמ' יז י"א), וליתא בכ"י, גם הובא שם: משלו משל לקורא שהיה מוסר לפני המלך על שלחנו, נכנס לפניו בן הנץ, כיון שראה אותו תקורא נכנס תחת המטה והטמין את עצמו, ולא פתח את פיו, אמר המלך לבעל הקורא, מה נעשה להקורא שאינו מוסר, א"ל ארוני המלך כשנכנס בן הנץ מיד ברח ונחבא, אמר המלך השלך בן הנץ ויבא הקורא ליסר כסנהגו. (ו) כך ישראל בעולם הזה כו'. גם בכאן נשתנה הלשון בב"י וכך איתא שם כך ישראל כל זמן שהם בארצות אויביהם, הן כמו קירא שהוא עומדת בפחד מפני הנץ. א"ל הקביה לישראל למה אין אתם מקלסים אותי, שני יונתי בחגוי הסלע וגו', א"ל משה רבון כל העולמים כל זמן שישראל בקרב האומות בארצך, אין ישראל נכרים בעולם אלא א"ל תעביר האומות מן העולם, כמ"ש ויגרש מפניך אויב וגו' וכתיב בתריה וישכון ישראל בטח כוה וגו'. (ו) ד"א וישב יעקב מה כתיב למעלה ויקח עשו וגו' וז"ה בועקך וגו'. המלות, מה כתיב למעלה ויקח עשו? יש למחוק כי מיותרות הן, והמאמר נובע מן תנחומא וישב אות כי והמספר הביא רק התחלת המאמר וסופו. ע"ש ועיין בכ"ר ריש וישב נדרש כסגנון אחר ע"ש גם תראה שם שהובא מנין שהי' המלאכים משמשין אותו בארץ ישראל, שג' ויאמר יעקב. כאשר ראם

(לכ ג.) ט) כולם ישא רוח (ישע"י שם), זה עשו (ואליפו) [ואלופין] וילך אל ארץ ספני יעקב אחיו (בראשית לו ו), החוסה בי ינחל ארץ (ישע"י שם), זה יעקב ובניו וישב יעקב: [ך] י) ד"א וישב יעקב. ושיה כי גרים אנתנו לפניך ותושבים ככל אבותינו (דה"א כט מו). יב) כך הן הצדיקים, עיקר הן בעולם, ועושין עצמם מפילה, יג) וכך את סוצא באברהם עיקרו של עולם היה, ועשה עצמו מפילה, שנאמר גר ותושב אנכי עמכם (בראשית כג ד). יד) וכך יעקב אומר לעשו עם לבן גרתי (שם לב ה). כך ישראל כתיב גרים ותושבים וגו', לפיכך דוד אומר שמעה תפילתי ה' ושוועתי האזינה (תהלים לט יג), למה, כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי (שם שם):

פרק (נ"ח) [נ"ט] נביאים.

[א] ב) חזון עובדיה. ושיה והיה אדום ירשה וגו' וירד מיעקב וגו' (במדבר כד יח ויט), כיון שראה יעקב אבינו את אלופי עשו נתירא, התחיל אומר מי יכול לעמוד כנגד כל אלו, כמה מלכים ואלופים, ואני מתי מספר, האין אני יכול לעמוד כנגד כל אלו, אמר לו הקב"ה מתירא את, כ) ראה מה אחריך, אלה תולדות יעקב יוסף (בראשית לו ב), מי יכול לעמוד כנגד כל אלו, הקטן שבבניך, והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה (עובדי' א יח). ג) משל לזהבי שהיה יושב ועושה מלאכתו, ותלמידו עמו, תלה התלמיד עיניו, וראה גמלים הרבה מעוניין קש, התחיל תמיה ואומר לרבו מי יכול לעמוד כנגד כל אלו, אמר לו רבו חייך ניצוץ אחד מן הכור שורף את כל אלו, כך אמר הקב"ה ליעקב, מתירא אתה סאלו, חייך ניצוץ אחד

הערות ותקונים

מתנה אלהים זה והמסדר קצר בלשונו. ח) כולם ישא רוח זה עשו ואליפו, הוא בתנחומא שם בכופו ויש לחקן כאן זה עשו ואליפו. וראיתי בכ"י מן אג"ב נשמט כל אות ג' ומתחיל ד"א וישב ושי"ה כי גרים. ט) ד"א וישב יעקב ושי"ה כי גרים אנתנו. גובע מתנחומא וישב אות ג' והעירותי שם בהערה ו' טובא באג"ב רק הסיום הוא שם בסגנון אחר. י) כך הן הצדיקים עיקר הן בעולם. בתנחומא כך הן הצדיקים הקב"ה עשה אותן עיקר. יב) וכך אתה מוציא באברהם עיקרו של עולם ה'. בתנחומא אברהם גידלו הקב"ה, שג' ואגדלה שמך וכן קום התהלך בארץ. ובתנחומא הובא ג"כ וכן יצחק גידלו הקב"ה, שג' ויורע יצחק בארץ ההוא, ואומר וישב יצחק בגר. יד) וכך יעקב אומר לעשו עם לבן גרתי. בתנחומא וכן יעקב וישב יעקב בארץ סגורי אביו.

[ב] ז) חזון עובדי' ושי"ה והי' אדום ירשה וירד מיעקב. זה הוסף המסדר להתחיל בכתיב אחד מן כתובים וכתבי ג"כ הכתוב והי' אדום ירשה, ומן כיון שראה יעקב אבינו נתירא, לקוח מן תנחומא הקדום וישב אות ד' וכן העירותי שם בהערה ו' טובא באג"ב וגובע מתנחומא, ובאג"ב כ"י הגי' נשתנה קצת כשראה יעקב לעשו. גרתי לאחוריו וגו' וכך בלבו מי יכול לעמוד בפני כל אלו האוכלסין. אמר הקב"ה מתירא אתה מהן הרי הקטן שבבניך הוא עתיד לבלות כל אלו האלופים. שג' והי' בית יעקב אש ובית יוסף להבה, וכל השאר חסר ומתחיל מן אות ב' ושי"ה גער חית קנה. כ) ראה מה אחריך. צ"ל ראה מה כתיב אחריך, כמו שהוא בתנחומא. ג) משל לזהבי. הובא ג"כ בתנחומא שם, ועיין בכ"ר פ"ד אות ה' ומובא בילקוט וישב רמז ק"ט ובילקוט עובדי' רמז תקט"ז ב"י והי' בית יעקב בשם ב"ר, בסגנון אחר ממה שהוא בתנחומא. ועיין גם בתנחומא הנרשם סבכר וישב אות א' משל למה הרבר דומה לגמלים דברה שהי' מעוניין פשתן כו', גובעים דבריו סב"ד, זבסקים פשתן צ"ל קש או תבן, ובסקים

משלך, שורף כולן, ה) שנאמר הנה היו כקש אש שרפתם לא יצילו את נפשם כיד להבה (ישעי' מויד), זה יוסף, שנאמר ובית יוסף להבה (עובדי-שם), לפיכך וירד מיעקב וגוי, ה) הירוד (פי' היותר גרוע) שביעקב מאבד את כולם, והירוד שבבניך מזדווג כנגד עשו, ו) אף עובדיה הירוד שבכל הנביאים נפרע ממנו, שנאמר חזון עובדיה, למה וירד מיעקב: [ב] י) ד"א חזון עובדיה. ושיה גער חית קנה וגוי (תהלים סח לא), ה) איר פנחס אמר לו דוד רבשעי' ט) גער לחיה שכולה מן הקנה, מלך שלהם כותב בקנה, וחותרם ונוטל ככרי זהב, וכן איפרכוסין, וכן השילשונין, וכן י) איסקריטורין (סופרים) שלהם, כמה זהב נוטלין בכל יום ערת אבירים בעגלי עמים (שם) (שם), שהיא אוכלת שמן של עמים ובאה בכחן של אבירים, בכחן של אברהם ויצחק, ואומרת מהן אני, עשו בן יצחק, ויצחק בן אברהם, מתרפס ברצי כסף (שם שם), שאע"פ שהיא כועסה על אדם שחטא, מתרת את הפס, ונוטלת כסף הימנו, והיא מתרצה לו, ולא עוד אלא מפזרת את ישראל מן עסקה של תורה, ומכניסתן כמה שיצר הרע חפץ, שנאמר בזר עמים קרבות יחפצו (שם שם), אמר הקב"ה אני עוקרה מן העולם, אלא אני ואתם ומשיח נעמוד עליה, שנאמר תרמסנה רגל רגלי עני פעמי דלים (ישעי' כו ו), רגל זה הקב"ה כביכול, שנאמר על אדום אשליך נעלי (תהלים ס י), רגלי עני זה משיח, שנאמר עני ורוכב על (החמור) [חמור] (זכרי' ט ט), פעמי דלים אלו ישראל, שנאמר מה יפו פעמיך וגוי (שה"ש ז ב), לכך אמר לעובדיה שיעמיד לכל המלכיות עליה מפני שהיא קשה, שנאמר

הערות ותקונים

ג' ב"ר ותנחומא שלנו, הציג "ניצוץ" ועיין בפירש' עה"ת ריש וישוב ועיין בלקח טוב וישוב ל"ו א' ובהערה מ"ז שם, ה) שנאמר הנה היו כקש, בתנחומא הובא זה בשם ר' חנינא כתיב הנה היו כקש וגוי וכתיב ובית יוסף להבה, לכך נאמר אלה תולדות יעקב יוסף, ה) הירוד שביעקב מאבד את כולם כו', הוספת המסדר והמלות "פי' יותר גרוע" הוא הוספת מהר"ם די לונזאנו, ו) אף עובדי הירוד שבכל הנביאים, לעיל פי"ד אות ד' עובדי קטן שבנביאים, ז) ד"א חזון עובדי' ושיה גער חית קנה, לא גורע לי המקור, ח) א"ר פנחס, תלה המאמר בר' פנחס ט) גער לחיה שכולה מן הקנה, בגמרא פסחים קמ"ח ע"ב גער חית קנה שדרה בין הקנים ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן געזר בחיה שכל מעשיה נכנסין בקולמוס אחר, ע"ש בפ' הרשב"ם, ובמדרש שם"ר פ"ה אות ה' גער חית קנה שכולה חיה מן הקנה, ד"א געזר חית קנה הדרה בין הקנים, ולזה המאמר מן שם"ר כוון המניה בילקוט תהלים רמז ת"ת שהביא שם המאמר מגמרא פסחים ורשם בגליון, במדרש רבה הוא בסגנון אחר" כוון למדרש שם"ר שהבאתי, ובכ"י מן אג"ב נתקצר המאמר ולא הובא כלל בשם ר' פנחס, וכך הגי' שם ושיה גער חית קנה ערת אבירים בשביל מה, בזכות אברהם יצחק ויעקב שהן ערת אבירים, אמר הקב"ה הירוד חייך שאני מאבדן מן העולם, ולא עוד אלא ע"י ישראל, שנאמר ונתתי את נקצתי באדום ביד עמי ישראל ועשו באדום באפי ובחמתי וגוי (יחזקאל כ"ה י"ד), באותה שעה שחד דוד ואמר על אדום אשליך נעלי [תהלים ס' י'], ואומר תרמסנה רגל רגלי עני פעמי דלים (ישעי' כו ו'), אלו ישראל שכתוב בהם מה יפו פעמיך כת גרוב [שה"ש ז ב'], לפיכך אמר עובדיה קומו ונקומה עליה למלחמה [עובדי' א' א'], ואומר כי זבח לה' בבצרה וגוי (ישעי' ל"ד ו'), איסקריטורין, מהר"ם די לונזאנו הוסיף "סופרים", כי ברומי מקטרי פי' סופרי סוד, והנכון

חזון וגו' קומו ונקומה עליה למלחמה (עובדי' א א): [ג] יא) ד"א חזון עובדי' מה ראה עובדיה שיתנבא על אדום, אלא אמר הקב"ה. יב) עובדיה גדל בין שני רשעים, בין אחאב לאיזבל, ולא למד דרכיה, אלא עובדיה היה ירא את ה' מאד, ועשו גדל בין שני הצדיקים, ולא למד דרכיהם, בין יצחק לרבקה, אמר הקב"ה, יבוא עובדיה שגדל בין שני רשעים, ולא למד דרכיה, ויפרע מן עשו שגדל בין שני צדיקים ולא למד דרכיהם, לפיכך נאמר חזון עובדיה: [ד] יג) ד"א חזון עובדיה. מה ראה עובדיה להפרע מן אדום, אלא אמר הקב"ה אברהם היה מאכיל העוברים והשבים, ועשו עמד והורג, והיה סמלא את המערות מתי, ואיזבל היתה הורגת את הנביאים, עובדיה המטינס במערות וכלכלם, שנאמר ויהי בהכרית איזבל את נביאי ה' ויקח עובדיה סאה נביאים ויחביאם חמשים איש במערה וכלכלם לחם ומים (מ"א יח ד), אמר הקב"ה יבוא עובדיה שהאכיל את הנביאים במערות, ויפרע מן עשו שהרג את בני אדם במערות, לפיכך נאמר חזון עובדיה. ד"א עשו סלו אותו אבותיו, ומאס במילה ובחר בערלה. טו) ועובדיה היה ערל ומאס בה, ובחר במילה, אמר הקב"ה יבוא עובדיה שהיה ערל ומאס בה ומל עצמו. ויפרע מן עשו שמלו אותו ועשה עצמו ערל, לפיכך חזון עובדיה: ד"א עשו ביקש אכלו של אביו, שנאמר ויאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבל אבי (בראשית כו סא), ועובדיה כיבד למי שלא היה אביו, שנאמר ויהי עובדיה בדרך והנה אליהו לקראתו ויברכו ויפול על פניו וגו' (מ"א יח ז), אמר הקב"ה יבוא עובדיה שכיבד למי שלא היה אביו, ויפרע מן עשו שבקש מיתתו של אביו, לכך נאמר חזון עובדיה, טז) אבל ישראל כי אנכי ידעתי את המחשבות וגו' (י"מ"י כט יא):

!פרק (נ"ט) [ס] כתובים.

[א] שיר המעלות, רבת צררוני מנעורי יאמר נא ישראל (תהלים קכט א). ושיה והיה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות וענתה השירה

הערות ותקונים

כי צ"ל סקריפטורין כי סקריפטור scriptor מ' בל"ר סופר. יא) ד"א חזון עובדי' מה ראה עובדי' להפרע מן אדום. כל אות ג' ליחא בכ"י מן אג"ב. יב) עובדי' גדל בין שני רשעים. סנהדרין ל"ט ע"ב. יג) ד"א חזון עובדי' אלא אמר הקב"ה אברהם היה מאכיל העוברים והשבים ועשו עמד והורג. בכ"י מן אג"ב הנוסחא נשתנית ובהוספת דברים ד"א חזון עובדי' מה אמר ה' לאדום. אמר אליהו וכו' לשונ כשהיה אברהם מאכיל את העוברים ושבים, היה עשו הרשע עומד בסארב וכשה' יוצאין היה הורגן ושוללן, ומשליכן במערה, עד שסלא מהן מערות רבות, ואיזבל הרשעה כשגורה שורגו נביאי ה' והחביא עובדי' מהם סאה וכלכלן והצילן מן הסיחה אמר הקב"ה יבא עובדי' וכו'. וזה הסופר הוסיף בכ"י חסלות "אמר אליהו וכו' לשונ". כי חשב שהספר הוא תנא דבי אליהו, כאשר דברתי מזה בסבוא הספר. יד) אמר הקב"ה יבא עובדי' שהאכיל את הנביאים במערות כו'. בכ"י משונה הנוסחא קצת אמר הקב"ה יבא עובדי' שהציל את הנביאים מן הסיחה והחביא אותם במערה ויפרע מעשו הרשע שהרג את הנגרים שהאכילם אברהם והשקם וכברם, והחזירם למוטב לפיכך בא הכתוב ואמר חזון עובדי'. טו) ועובדי' היה ערל כו' ומל עצמו. וכן אמרו בגמרא סנהדרין ל"ט ע"ב עובדי' גר אדומי היה, ובתנחומא הקדום תוריע אות י' א"ר יצחק עובדי' גר אדומי היה וע"ש בהערה ס"ו וכן באג"ב מ"ד אות ר' ו"א עובדי' גר היה. טז) אבל ישראל כי אנכי ידעתי וגו', חסיוס ליחא בכ"י.

הזאת (דברים לא כא), אמר הקב"ה כאשר תמצאנה לישראל אלו הצרות ואצילן מהן, אותה שעה יאמרו לי שירה, שנאמר וענתה השירה הזאת וגוי' (שם שם), (ל) וכן את מוצא במצרים היו משועבדין, וכיון שהצילן היו יושבין ואוכלין, ומיד אמרו שירה, שנאמר השיר יהיה לכם כליל התקדש חג (ישעי' ל כט). כאותה הלילה, שנאמר ליל שמורים וגוי' (שמות יב סב), וכן בים כשהיו בצרה גדולה, שנאמר ועבר בים צרה (זכרי' י יא), וכיון שעשה להן נסים והצילם, מיד אמרו שירה, שנאמר וירא ישראל וגוי' (שמות יד לא), מיד אז שיר וגוי' (שם טו א), באו למדבר והיו צמאים, שנאמר רעבים גם צמאים פשם בהם תתעם, ויצעקו אל ה' וגוי' (תהלים קו ה ו). כיון שראו באר המים מיד אמרו שירה, שנאמר או ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר וגוי' (במדבר כא יז), לפיכך והיה כי תמצאן אותו וגוי' (דברים לא כא), וכן דבורה וברק כשציערן סיסרא, שנאמר ויועק סיסרא את כל רכבו (שופטים ד יג), וכיון שהצילן הקב"ה הימנו, מיד ותשר דבורה וגוי' (שם ה א), וכן כשבא סנחריב אמר חזקיה ונגינותי נגנן וגוי' (ישעי' לח כ), וכן דוד נתכנסו עליו צרות, שנאמר כי אפפו עלי רעות עד אין מספר (תהלים ס יג), וכשהצילו הקב"ה מכולן, מיד אמר שירה, שנאמר את ארבעת אלה יולדו להרפה בנת ויפלו ביד דוד וביד עבדיו (ש"ב כא כב), מיד וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת וגוי' (שם כב א), לפיכך והיה כי תמצאן אותו וגוי' וענתה השירה הזאת לפניו לעד וגוי' (דברים לא כא), לכך נאמר [שיר המעלות] רבת צררוני וגוי' (תהלים קכט א):

פרק (ס) [סא] תורה.

[א] (ה) ויוסף הורד מצרימה (בראשית לט א). זהו שכתב על ידי ירמיהו טוב לגבר וגוי', ישב בדד וגוי', יתן למכהו לחי וגוי', כי לא יונח וגוי',

הערות ותקונים

[פ"ט] (ה) וכן אתה מוצא במצרים ה' משועבדין. ככ"י מן אג"כ שכן אתה מוצא כשנאמרו ישראל סמצרים כל אותו הלילה שמתו הבכורות אמרו ישראל שירה כשאכלו הפסחים, שנ' השיר יהיה לכם כליל התקדש חג, כאותה הלילה שכתוב בה ליל שמורים הוא, וכן אתה מוצא כשראו הנזירות והנפלאות שעשה להם הקב"ה והצילם מיד פרעה ומיד מצרים ומסערת הים, כאותה שעה פתחו ואמרו שירה, וכן אתה מוצא בדבורה וברק, כשלחץ סיסרא אותם פתחו ואמרו שירה, שנ' ותשר דבורה, וכן ברור המדבר שבאו לים וצמאו למים, וצעק משה ונענה מיד, שנ' או ישיר משה וגוי', וכן אתה מוצא בחזקיה, כשבא סנחריב לירושלים ונפל שם הוא וחילו, פתח ואמר שירה, שנ' ונגינותי נגנן וגוי' שניצל מאותו רשע, וכן אתה מוצא ברור כשהיה בורח מפני שאול, ונפל בידו פלשתים ויצא וזרח במיתתן של ארבעת בני הרפה שהיו גבורים וכלה אותם, שנ' את ארבעת אלה יולדו להרפה בנת ויפלו ביד דוד, ולכסוף הניח לו מכל צרה, שנ' ועתה הניח ה' אלהי לי [מסביב] אין שטן ואין פגע רע (מ"א ה' י"ח), כאותה שעה פתח ואמר שירה, שנ' וידבר דוד [לה'] את כל [דברי השירה הזאת (ש"ב כ"ב א')], לפיכך בא הכתוב לומר והי' כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות, לכך נאמר רבת צררוני מנעורי וגוי' ע"כ. הכאמי הנוסח מן הכ"י כי משונה הוא מהגרסא, רק מה שהוכא ולכסוף הניח לו מכל צרה, שנ' ועתה הניח ה' אלהי לי מסביב אין שטן ואין פגע רע, הראי' מן הכתוב יש לסחוק כי זה נאמר בשלמה.

[פ"ט] (ה) ויוסף הורד מצרימה זהו שכתב כו' טוב לגבר. ואח"כ בפרק ס"ג [ס"ד] פרשת תורה מחליל ויהי' בעת ההיא וירר יהודה והיא סוקרם בקיא כי הוא (בראשית ל"ח

כי אם הוגה וגוי (איכה ג כו כח כט ל לא לב), טוב לגבר, [כי ישא עול
בנעוריו], (ג) אשרי מי שמקבל יסורין מנעוריו, למה שסופו נח, (ג) וכן
חביריו של איוב אומרי לו, מה אתה מצר על הייסורין שבאו עליך וקורא
תגר, אלא סופך נח, שנאמר והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישנה מאד (איוב
ח ז), למה שייסורין שעליך עכשיו, הן מצילין אותך מן גיהנם, ונחין אותך
בג'ע, שנאמר ואף הסיתך מפי צר וגוי (שם לו טו), להצילך מפי צר
(ד) מניהם שפיה צר מלמעלה, ומלמטה רחב לא מוצק תחתיה (שם שם),
ומה הוא כך, אלא אין בניהם ארץ שיעמדו הרשעים ⁽¹⁾ (ה) ולא עוד אלא
אין בה קלה, וכלה אין בה עמידה, (ו) שנאמר ארץ עיפתה כמו אופל (איוב
י כב), שהרשעים בה כעוף, מפני שאין בה אויר, (ז) ואין בה ארצות, לכך
רחב לא מוצק תחתיה, ולא דייך שייסורין שבאו עליך הצילוך מניהם,
אלא אתה נח בנן ערן, שנאמר ונחת שולחנך סלא דשן (איוב לו טו) לכך
טוב לגבר וגוי: [ב] (ח) וכן את מוצא כל הצדיקים נצטערו בנעוריהם

⁽¹⁾ ולא עוד אלא שאין בה קלה, סי' כ"ט (מנחות דף י"ט) ושמא תאמר למך לא
סוכה, היל יעטי לי, גם הוא למך כוכן וזה שאין בה קלה שאין מקלין דין של מלך
בגיהנם, וכלל אין בה עמידה מפני שנאמר העמיק כחכיב עיין שם במנחות :

הערות ותקונים

א' והפסוק ויוסף תורר מצרימה הוא בראשית ל"ט א', וראיתי בכ"י מן אנ"ב הובא בתחלת
הדרשות על ויהי בעת ההוא (לפנינו פס"ג [פס"ד]) ואח"כ הפסק על ויוסף תורר מצרימה
(לפנינו פ"ט [פס"א]) ועל נביאים וכתובים מסודר כמו לפנינו בנרפס. (ג) אשרי מי שמקבל
יסורין מנעוריו, בכ"י איתא אמר אליהו אשרי מי שקבל יסורין מנעוריו המלות, אמר אליהו
הוספת המעתיק כי חשב כי הוא תנא רבי אליהו, עיין במכובד הספר. (ג) וכן חביריו של איוב
אומרים לו מה אתה מצר על הייסורין שבאו עליך וקורא תגר כו', בכ"י מן אנ"ב הנוסחא
משונה וכך איתא שם : ומניין, מאיוב שכן אמרו לו חביריו לאיוב והיה ראשיתך מצער ואחריתך
ישנה מאד, ולא עוד אלא יסורין שעליך יצילוך מניהם ויניחוך בג'ע, שנאמר ואף הסיתך מפי
צר וגוי אמר ר' חייא בשם ר' יוחנן א"ל חבירי לאיוב, אע"פ שהשטן הסית עליך הקב"ה, שנאמר
ותסיתני בו וגוי, הקב"ה חפץ להצילך מפי צר, גיהנם שפיה צר מלמעלה והיא רחבה מלמטה
שנאמר ואף הסיתך מפי צר רחב לא מוצק תחתיה, מהו לא מוצק תחתיה, מלמד שאין יסור
לניהם, לא מארץ, ולא מאבן, כדי שלא יתא בו מנוחה לרשעים, והיאך גרנין לחוכה, רוח
נושא אותן כעוף וכלים סכל צדדים, עד שנעשה כחוט השערה, שנאמר וצורם לבלות שאול
וגוי, ואומר ארץ עיפתה כמו אופל וגוי, מכאן אתה למד שעושרין בו כעוף תעומד באויר, ולא
דייך שהצילוך הייסורין מניהם, אלא שהכניסוך בג'ע שני ונחת שולחנך סלא דשן, לפיכך אמר
הכתוב טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו, ע"כ, הכאמי גופתה הכ"י שהוא נוסח אחר ולא אדע
אנה מצא מוכח זה בשם ר' חייא שאמר בשם ר' יוחנן, (ו) מניהם שפיה צר מלמעלה, עיין
מנחות ק' רע"א ולטמאם כוון רש"י איוב ל"ו פ"ו הסיתך והריתך מניהם שפיה צר ותחתיה
רחב לא מוצק כדי שיהא עשנה צבור לתוכה כו', והוא בנרפא שם, ועיין מעין גנים להשר רבי
שמואל בן רבי נסים סמות ויל צד 116 ובהערה י"ו שהעירותי על מאמרם ממנחות. (ה) ולא
עוד אלא אין בה קלה, הרב ר' אברהם ספרש ברוחך וכדבריו הביא ג"כ בעל עץ יוסף מבלי
שהוכיח ממי שאב דבריו להכניא הפירושים מר' אברהם אל פירושו כאילו הוא אביהם.
ולרעתי יש לתקן אלא אין בה יסור, עפ"י גופתה הכ"י, או צ"ל אלא אין בה עמידה. (ז) שנאמר
ארץ עיפתה כמו אופל שהרשעים בה כעוף, במדרש שמ"ד פל"ח אות ג' איתא ארץ עיפתה
זו גיהנם שהרשעים פורחים כעוף, (ז) ואין בה ארצות, צ"ל ארץ, (ח) וכן אתה מוצא כל הצדיקים

ובסופן נחו, אברהם כמה נצטער מנערותו, הושלך לכבשן האש, וגלה מבית אביו, באו עליו ששה עשר מלכים, ונלקחה אשתו היסנו מן פרעה ומן אבימלך, נתנסה בבנו יחידו, ובסופו נח וישב בשלוה, שנאמר ואברהם זקן בא בימים והי ברך וגוי (בראשית כד א). יצחק כמה נצטער מנערותו, נטל ישמעאל חץ ובקש להרגו, שנאמר ותרא שרה את בן הגר וגוי מצחק (בראשית כא ט), ואין מצחק אלא שנטל חץ ובקש להרגו, וכן שלמה אומר כמתלהלה היורה ויקים חצים וסות, כן איש וגוי, הלא משחק אני (משלי כו יח ויט), ולא עוד אלא שנטלו אביו לשוחטו ואחיב בא רעב, שנאמר ויהי רעב בארץ מלכד וגוי (בראשית כו א), הלך לו אצל אבימלך, והתחילו מקנאין בו, שנאמר ויקנאו אותו פלשתים (שם שם יד), אמרו לו לך מעמנו וגוי (שם שם טז), יצא לו משם וישב לו בגר, אף שם ויריבו רועי וגוי (שם שם כ), ובסוף נח, שנאמר ויקרא שמה רחובות כי עתה הרחיב הי לנו (שם שם כב), וכן יעקב כמה נצטער, רדפו עשו, ונשתעבד בנשיו, רדפו לבן, ונענש בבתו, נמכר בנו, ובסוף ישב, ויחי יעקב וגוי (ברשית מז כח), יוסף כמה נצטער, שנאוהו אחיו, נתנוהו בכור, מכרו אותו, נחבש בבית האסורין, ראה מה כתיב בו ענו בכבל רגלו, ברול באה נפשו עד עת בא דברו אסרת הי צרפתהו נתהלים קה יח ויט), ויוסף שתק, פושטין כליו ויוסף שתק, שנאמר ישב בדד וגוי (איכה ג כח), ובסוף נח, כי לא יונח וגוי, כי אם הוגה (שם שם לא לב), מה כתיב בסוף מהרו ועלו אל אבי וגוי (בראשית מה ט): [ג] דיא ויוסף הורד מצרימה. י' ושיה בחבלי אדם אמשכם וגוי (הושע יא ד). זה יוסף, שנאמר ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם (במדבר ט ו), ואילמלא ירדו ישראל בעלילתו של יוסף, י' ראוי היה לירד למצרים שלולין בקולרין, כשם שירדו לבבל, למה שכך התנה עם אברהם, ידוע תדע כי גר יהי זרעך ועבדום וענו אותם (בראשית טו יג), אלא מפני שחיבב אותן, והורידו בכור, והביא עלילה

הערות ותקונים

כוי. עיין תנחומא הקדום עקב אות הי שמוכא על אברהם ויצחק שהצטערו בתחילתו ובסופו נחו, והוכא שם בסגנון אחר, וסובא בילקוט איוב רמז תתק"ד בשם התנחומא כמו שהכאתי שם בהערה י"ז. ובכ"י מן אג"כ חסר מן וכן אתה מוצא עד אות ג' דיא ויוסף הורד מצרימה. ט) נטל ישמעאל חץ ובקש להרגו כוי. בפר"א ריש פ"ט והיה ישמעאל נוטל קשת וחצים והיה יורה אחר העופות ופעם אחת ראה את יצחק לברו וירה עליו חץ להרגו. והגאון הר"ל בביאורו שם אות ד' הביא באגדת בראשית מביא ע"ז קרא כמתלהלה היורה ויקים חצים וסות וגוי, שהיה מתלהלה כמצחק לירות חצים אחר העופות ורצה להמית את יצחק ולומר מצחק אני. י' ושיה בחבלי אדם אמשכם אדם זה יוסף, שג' ויהי אנשים אשר הי' טמאים לנפש אדם. הכוונה שהביא הכתוב הוה לראי' על אדם זה יוסף מן לנפש אדם, עפ"י סאמרס מוכה כיה סע"א ויהי אנשים אשר הי' טמאים לנפש אדם אותם אנשים מי הי', נושאי ארנו של יוסף הי', הרי שיוסף נקרא אדם, ובכ"ד ריש פפ"ז נדרש כאופן אחר בחבלי אדם אמשכם זה יוסף וימשכו ויעלו את יוסף מן הכור, בעבותות אהבה, וישראל אהב את יוסף מכר בנו וכו'. יח) ראוי היה לירד למצרים שלולין בקולרין, בכ"ד פס"ז אות ב' הי' יעקב אבינו ראוי לירד למצרים בשלשלאות ובסולרין, וכתנחומא הקדום וישב אות י"ח ויוסף הורד מצרימה ושיה בחבלי

שימכר יוסף כרי שירדו מעצמן. (י) אמרו רבותינו משום ר' יהושע בן קרח (י) בשביל לשון של ארגמן שהוסיף יעקב על לבושו של יוסף, קנאו בו אחיו, ומכרו אותו למצרים וירדו אף הם אחריו, שנאמר וישראל אהב את יוסף ועשה לו כתונת פסים (בראשית לו ג). (יז) פסים שהיה ארגמן שלו מגיע עד פיסת ידו. (יח) ד"א פסים ד' אוניאות (פי' שמרות) שכתבו עליו. (יט) פ' פומיפר, ס' סרים פרעה. י' ישמעאלים. ס' מדינים. (יז) ד"א פסים שהיו אחיו מפיסין (ענין גורל) בו, (יח) באיזה מיתה יהרגו אותו. זה אומר של שריפה. וזה אומר של הריגה. שנאמר ויראו אותו מרחוק ויתנבלו אותו להמיתו (בראשית לו יח). ד"א פסים. אחר שמכרו אותו הפשיטאות כתנתו, שנאמר ויפשיטו את יוסף את כתנתו את כתונת הפסים (שם שם כג). היו מפיסין זה עם זה, מי יטול אותו ויוליכו אל יעקב אביהם, וכיון שהפיסו, בא ליהודה, ושילחו אותה בידו, שנאמר וישלחו את כתונת הפסים וגו' (שם שם לב). הלך יהודה ואמר לו הכר נא ויכירה ויאמר וגו' (שם

הערות ותקונים

אדם אמשכס בעבותות אהבה ראון הי' ישראל לירד למצרים בשלשלאות ובקולרין כשם שירד לבבל אלולי שקדם יוסף, מי גרם להם שירד למצרים יוסף, בחבלי אדם אמשכס זה יוסף, ובנמרא שבת פ"ט ע"ב א"ר יוחנן ראו הי' יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של כדול. ובכ"י סן אג"ב הנוסחא משונה קצת וס"ה בחבלי אדם אמשכס בעבותות אהבה, אדם זה יוסף, מלמד שבשביל אהבתו ליוסף ירד יעקב אבינו הוא וזיתו למצרים, וכן אמרו אלמלא לא ירדו ישראל בעלילתו של יוסף הי' יורדו ישראל למצרים בלא רצונם בקולרין שלולין, כמו שירדו בניהם לבבל. מפני שראים הם לדרת שם, כי כן אמר הקביה ידוע תרע וגו' אלא מתוך שחבבן הקב"ה הכניסחם למצרים בכבוד ולא כעבדים בקולרין ושלשלאות. (י) אמרו רבותינו משום ר' יהושע בן קרח. וכן בכ"י אכרו משום ר' יהושע בן קרח, ולא ארע אנה מצא זה מובא בשמו. (י) בשביל לשון של ארגמן שהוסיף יעקב על לבושו של יוסף, כתנחומא הנרפס מכבר וישב אות ד' על ידי לשון של ארגמן שעשה לו כתונת פסים. ובנמרא שבת י' ע"ב בשביל משקל צני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתלגלג הדבר וירדו אבותינו למצרים. (יז) פסים שהיה ארגמן שלו מגיע עד פיסת ידו, וכן בביר פס"ד אות ח' פסים שהיתה מגעת עד פס ידו, ורש"י בנמרא שבת שם הביא בתלמודי רבינו יצחק הלוי מצאתי כתונת פסים סביב פס ידו נתן מילת ולא כל הכתונת, וכן ראיתי בתוס' על תהורה פסים סביבות פס ידו. (יח) ד"א פסים ד' אוניאות שכתבו עליו. וכתב מהר"ם די לונאנו "פי' שמרות" כי אוניות כלשון יוני פ' שפרי מכירה. (יח) פ' פומיפר, ס' סרים פרעה, י' ישמעאלים ס' מדינים. יש לתקן ס' פותרים. כי ד' פעמים נמכר וד' שמרות נכתבו וכן בכ"ר סוף פסיד אות כ"ב ומוכא כילקוט וישב סוף רמז קמ"ג כמה אניות נכתבו ר' יודן אמר ארבעה וכן בלקח טוב (וישב ל"ז ל"ד) ד' פעמים נמכר לישמעאלים וישמעאלים לפותרים ופותרים למדינים ומדינים למצרים, וכן להלן באג"ב פס"ג אות ג' ומכרו אותו ד' פעמים, ועיין רש"י עה"ת (וישב ל"ז כ"ח) שהביא שנמכר רק ג' פעמים, ועיין בבעלי התוס' על התורה בפ' וימכר את יוסף וכן במגלת יהודה שם שהביא בשם ר' אליקים שמצא ראי' לדברי רש"י במדרש כתנחומא נעשה עליו שלש אוניות ודברי התנחומא שהביא כוון לתנחומא הקדום וישב אות י"ג ועיין ברסב"ן. ובאשר הוא באג"ב הוא ג"כ כתנחומא הנרפס מכבר וישב אות ד' פסים נכתב עליו ד' אוניות פ' פומיפר ס' פותרים י' ישמעאלים ס' מדינים, ובמדרש אגדה עה"ת אשר הוצאתי לאור (ויען חרנ"ד) הובא פסים נוסריקין על הצרות שהגיע לו, פ' פומיפר, ס' סרים פרעה י' ישמעאלים ס' מדינים, נפל ג"כ מעות כי הביא לשון הכתוב פומיפר סרים פרעה (בראשית לו ל"ז) וחטר הסלה פותרים. (י) ד"א פסים שהי' אחיו מפיסין בו. הוסיף מהר"ם די לונאנו, ענין גורל". (יח) באיזה מיתה יהרגו אותו. ואח"כ הביא שהפילו גורל מי ויוליכו אל יעקב. בכ"ר

שם לב ולג), אמר לו הקב"ה ליהודה אתה פסקת מעיו של אביך, ואמרת לו הכר נא וגוי, חייך אף אתה יש לך לשמוע כך, שנאמר היא מוצאת וגוי [ותאמר הכר נא וגוי]. ויכר יהודה וגוי (בראשית לח כה וכו), אמר לו יעקב, יודע אני מי שעשה לבני כך, חיה רעה אכלתהו (שם לו לג), יודע אני שאת נחת העצה, שנאמר ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע וגוי (שם שם כו), שאין חיה רעה מן האריה, ומי הוא זה יהודה, שנאמר גור אריה יהודה (בראשית מט ח), יט) מררף מררף יוסף (שם לו לג), אתה (אומר) שטרפת אותו ועלית למלכות, שנאמר מררף בני עלית (שם מט ח), כ) אמר הקב"ה ליהודה, אין לך בנים ואין את יודע צערן של בנים, את טיגנת מעיו של אביך, והטעית אותו ואמרת לו חיה רעה אכלתהו, עכשיו תדע מהו צער של בנים, ומה כתיב אחריו, ויהי בעת ההוא וירד יהודה וגוי (בראשית לח א), כה) אף לעתיד לבא, בן לא ישא בעון האב ואב לא ישא בעון הבן (יחזקאל יח כ) :

פרק (ס"א) (ס"ב) נביאים.

[א] למה תאמר יעקב ותדבר ישראל (ישעיה ס כו). ושיה מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו (איכה ג למ), ה) איר שמואל מה יתאונן אדם על חי עולמים, יסתכל בעונות ידיו שגבר על חטאיו. כ) ורי שמעון אומר מה יתאונן אדם, אלו לא די שהוא חי והוא רואה את השמש הוה, וכן שלמה אומר מה יתרון לאדם [בכל עמלו שיעמול תחת השמש] (קהלת א ג), אלו לא די שהוא רואה את השמש, לפיכך אמר הקב"ה ליעקב למה את קורא

הערות ותקונים

פס"ד אות ח' הובא פסים שהפיסו עליה איוה מהם יוליכה לאביו ועלה ליהודה, וכן במדרש אגדה (וישב ליו ג'). פסים שהפיסו עליה איוה מהם יוליכה לאביהם, ובכ"י מן אג"ב הגי' נשתנה קצת, ר"א פסים שהי' אחיו מפייסים ביניהם באיוה מיתה יחי' דנין אותו אם לסקילה אם לשריפה אם להריגה אם לחנק, שני' ויתנכלו אותו להמיתו, ואחר שמכרו אותו השליכו מיסות ביניהם לידע מי וסי' יוליך הכתונת ליעקב אביו, וכיון שהפילו גורלות נפלה פליס על יהודה. יט) מררף מררף יוסף אתה שטרפת אותו ועלית למלכות. עיין רש"י עהית ויחי מ"ט פ' מררף ממה שחשדתיך במררף מררף יוסף חיה רעה אכלתהו וזה יהודה שנמשל לאריות. ובכ"י פצ"ח אות ו' מררף בני עלית מטרפו של יוסף עלית ונתעלית, ובכ"י פצ"ט מררף בני עלית מטרפו של יוסף שאמרת מה בצע, ובמדרש אגדה ויחי מררף בני עלית כלומר ממה שהייתי חושדך שהייתי אומר מררף מררף יוסף לא הייתי אומר בשבילך לפי שהייתי מלך ומאותה חשדא סילקת את עצמך כו', ועיין בלקת טוב. כ) אמר הקב"ה ליהודה אין לך בנים. בכ"י מן אג"ב כתוב, אמר אליהו אמר הקב"ה ליהודה אין לך בנים הוסיף הסופר המלות, אמר אליהו. עיין במבוא הספר. כה) אף לעיל בן לא ישא בעון האב וגוי. בכ"י אבל לעיל, ואולי הכוונה שבני יהודה ער ואונן מתו על חטא אביהם אבל לעיל בן לא ישא בעון האב.

[פס"ב] ה) א"ר שמואל כו. על הפסוק הוה גדרש בפסיקתא דר"כ פסקא ותאמר ציון (ק"ל ע"ב) ועיש הערה כ"ג, ושם הוא בסגנון אחר ולא מובא כלל בשם ר' שמואל, וכן נשנה באיכה רבתי פ"ג אות ל"ט וע"ש הערה קי"ט, ובאג"ב כ"י חסר שם האומר והובא שם מה יתאונן אדם על חי העולמים, אלא יסתכל במעשיו, שנאמר כי פועל אדם ושלם לו וגוי' [איוב ל"ד י"א], לפיכך כתיב גבר על חטאיו. כ) ורי שמעון אומר. לא מצאתי מובא בשם. ובכ"י מן אג"ב ר"א מה יתאונן אדם חי א"ר שמעון לא די שהוא חי ורואה את השמש הוה לפיכך אמר לו הקב"ה ליעקב למה אתה קורא חגר, למה תאמר יעקב וגוי'. ובמדרש איכה שם א"ר

תגר, למה תאמר יעקב. [ב] ד"א למה תאמר יעקב. ג) ושיה אולת אדם תסלף דרכו וגוי (משלי יט ג). ד) ר' אומר שלש עשרה פלטריות בנן ערן ועשר חופות, שנאמר (בנן ערן וגוי) [בערן גן אלהים וגוי] [יחזקאל כה יג]. ואמרתי לא טוב היות האדם וגוי (בראשית ב יח), לא היה צריך לשבחני, אלא התחיל מתרעם ואומר, האשה אשר נתת עמדי וגוי (שם ג יב), וכך אברהם ירד למלחמה, ועשיתי סלך על ששה עשר מלכים, והחזרתי לו את השביה, והיי סבור שמא שכרו הוא, ואמרתי לו שכרך הרבה מאוד (בראשית טו א). לא היה צריך להודות, אלא אמר ה' אלהים מה תתן לי וגוי (שם שם ב). וכך יעקב כי במקלי וגוי (שם לב יא) ועשיתי עמו כל אותה הטובה, והוא אומר לפרעה מעט ורעים היו וגוי, (שם מז ט), הרעתי לך סימך יעקב שאתה אומר כן, וכן דור המדבר, כמה טובות עשיתי עמהם, שנאמר ובמדבר אשר ראית וגוי (דברים א לא), והם אמרו ונפשנו קצה בלחם הקלוקל (במדבר כא ה), כך הוא אומנתכם

הערות ותקונים

יורן ד' שהוא חי. ג) ושיה אולת אדם תסלף דרכו. בכ"י סיים, אדם זה אדם הראשון. ד) רבי אומר יג פלטריות בנ"ע ועשר חופות. בבב"ד פ"ח אות א' רבנן אמר עשר חפות ובגמרא ב"ב ע"ה ע"ב א"ר חמא ברבי חנינא עשר חפות עשה הקב"ה לארדה"ר כ"ע, וכן הוא בפדריא פ"ב ועיין בוי"ר פ"ב אות ב' א"ר לוי כש"ר. חמא בר חנינא י"ג חפות קשר לו הקב"ה בנ"ע וכיה במסיקתא דריב פסקא פרה (ל"ו ע"א) וע"ש הערה ק"מ והערה ק"כ ובכ"י מן אנ"כ איתא כך אמר אליהו עשר פלטריות ועשרה חופות ה' לו לאדם הראשון בנ"ע ולא לן אפילו באחד מהן. שג' ואדם ביקר ולא ילון [תהלים ס"ט יג] ונאמר בערן גן אלהים היית כל אכן יקרה מסוכתך וגוי, ולא עוד אלא שאמרת לא טוב היות אדם לבדו וגוי אעשה לו עזר וגוי, והיה צריך לשבחני והתחיל להתרעם כמ"ש האשה אשר נתת עמדי. ה) וכך יעקב כי במקלי עברתי ועשיתי עמו כל אותה הטובה כ"י. בכ"י מן אנ"כ נוסחא אחרת: וכן יעקב נתתי לו בכורתו של עשו, וברכתו. ולא עוד שהיה יצחק אבינו חפץ להחיותו הברכה לקללה, ועניתו אני משמי מרום, ואמרתי גם ברוך יהיה, ואח"כ נתיצץ עליו עשו ובקש להרגו, ואני עמדתי כנגדו והצלתיו מידו, ודף אחיו לכן הארמי ובקש לאכרו מן העולם, ואני בעצמי נראיתי לו ואמרתי לו חסרתי לך מן תרדכי וגוי, נפטר מזה וחלך לדרכו, כשבא במלון פגעו סמאל שרו של אדום ורצה להרגו כמ"ש ויאבק איש עמו וגוי, אני התלשתי והתשתי כוחו וגבורתו של סמאל. שג' וידא כי לא יכול לו ויגע בכף ידיו וגוי, בא עשו כנגדו ועמו ד' מאות איש כדי לבלותו ולהעבירו מן העולם, ושלחתי מלאכי וחבטותו הוא וכל האנשים אשר אתו, וצרתיו שלא ישלח ידו בכל אשר לו, שנאמר ויאמר עשו יש לי רב אחי וגוי, א"ל יש גדול עלי, ואינו רשאי לשלוח יד ליקח משלך אפילו שוה פרוטה, החזרתיו לבית אביו, והכרתתי את עשו מפניו, כמ"ש וילך אל ארץ ספני יעקב אחיו, ביקש לידר למצרים, אמרתי לו אנכי ארד עמך וגוי, והיה לו להודות ולשבח לשמי, אלא אמר מעט ורעים ה' ימי שני חי וגוי. ו) וכן דור המדבר כמה טובות עשיתי עמהם כ"י. גם כשאמר זה משונה הנוסח בכ"י וכן איתא שם: וכן דור המדבר שעשיתי עמהם כמה נסיונות, וכמה טובות ונפלאות גדולות, ופענתי אותם על דרעתי, כמ"ש ובמדבר אשר ראית אשר נשאך ה' אלהיך כאשר ישא איש את בנו וגוי [דברים א' ל"א]. והאכלתם לחם מן השמים, והוצאתי לחם מים מן הסלע, והמתקתי לחם מי המרים, וכמה נפלאות וגוראות שאין לחם מספר, והי' להם לשבח ולהודות לשמי הגדול, אלא אמרו אח"כ ונפשנו קצה בלחם הקלוקל, וחזרו ואמרו למשה ולאהרן כי הוצאתם אתנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב [שמות ט"ו ג'], וכן היתה אומנתכם מעולם

תורעמנים ואת מתרעם, הוילמה תאמר יעקב: [ג] ד"א למה תאמר יעקב. זשיה] לגבר אשר דרכו נסתרה ויסך אלוה בעדו (איוב ג כג). אמר לו הקביה עד שלא יצאת לעולם. נסתרה דרכך בבטן עקב את אחיו (הושע יב ד): [ד] ד"א למה תאמר יעקב ז' אמר רב ח' אל תקרא למה תאמר יעקב, אלא למה תיכר יעקב ט' משל לאדם שהשיא את בתו, התחיל קובל על חתנו, ואומר אינו מעלה לה מזונות, אמר חתנו, לא מה שאתה אומר, אלא מה שאומר השליש שבינותינו, כך יהי שמו של הקדוש ברוך הוא מבורך, בתו של יעקב זו כנסת ישראל, שנאמר כה תאמר לבית יעקב (שכות יט ג), י' והקביה חתנו, שנאמר ויאמר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור וגו' (שם כ כ), התחיל יעקב קובל, אמר לו הקביה לא מה שאתה אומר, אלא הרי השמים יוכיחו, שהורידו לכניך סף, שנאמר הנני מטמיר לכם לחם מן השמים (שם מז ד), והארץ תוכיח שהעלה להם את הבאר, שנאמר עלי באר ענו לה (במדבר כא יז), וכל אלו בשביל אהבה שאהבתיך, שנאמר ואוהב את יעקב (מלאכי א ב). וכן כי נער ישראל ואוהביו וגו' (הושע יא א). אפשר למלך שישבח את אדם, אלא אם כן ראה אותו, ואני הייתי כשתבבך כך, עד שלא נוצרת, שנאמר ברוך ה' אלהי ישראל מהעולם ועד העולם (תהלים סא יד). עשיתי לך כל הטובה הזו ואת קורא תגר, למה תאמר יעקב, אמר לו הקביה חזור לתוסך, כשם שהיית חוזר לקווייך, כשהיית מברך את השבטים לא כך אסרת, לישועתך קייתי ה' (בראשית מט יח). אף עכשיו חוזר כך, מנין שכן הוא אומר בסוף הפרשה וקוי ה' יחליפו כה (ישעי' ס לא):

הערות ותקונים

אבות אבותיכם, הוילמה תאמר יעקב ז' אמר רב. בכ"י מן אג"כ הגי' א"ר אבהו. ח' אל תקרי תאמר אלא תיכר, מלשון וימרו כ"י ט' משל לאדם שהשיא את בתו כ"י. השל חובא קצת בסגנון אחר בכ"י: משלו משל לאדם שהשיא את בתו, ויקרא שליש להיות עד ביניהם, לימים נתרעם התתן על חתנו, ואמר השיאני חתני בתו והתנה עמי ליתן לי מזונות ואינו נותן, א"ל חתנו יבא השליש שהיה בינינו, כך הקב"ה נתן התורה לישראל שקרויה בתו, והתנה עמהם אם יסירו אותה ויעשו, ליתן להם ולביתם מזונות לשובע, שנאמר והי' אם שמוע תשמעו אל כצותי וגו' ונתתי סמך ארצכם בעתו יורה ומלקיש וגו' (דברים י"א י"ג ויד), ואמר הקביה שמים וארץ יוכיחו שנתי להם פרנסת, שני' ויסמך עליהם מן לאכול וגו', והארץ תעיד להם שנתי להם הבאר והוצאתי להם מים מן הצור, שני' הן הכה ציר ויוזבו מים, וכל כך למה בשביל אהבתך שאהבתיך, שני' כי נער ישראל ואהבתי וגו', ואומר ואוהב את יעקב ואומר ואהבת עולם אהבתיך וגו', אפשר לו לאדם לשבח לשום בריה אלא עד שיראה אותו או מכירו, ואני קודם שצדתיך קראתי בשםך לי אתה, שנאמר כה אמר ה' בוראך יעקב ויוצרך ישראל אל תירא כי גאלתיך קראתי בשםך לי אתה [ישעי' ס"ג א'], ואתה אומר נסתרה דרכי וגו', חוזר לתוסך, כמו שכתוב ויעקב איש חם יושב אהלים, אהל לא נאמר כי אם אהלים, מלמד שהיה לו בית הספר לסשנה ובית הספר לתלמוד, ומי היה תלמידו כגון צופר הנעמתי וחבריו אליהו, חוזר לתסתך כמו שאמרת לישועתך קייתי ה', אף עכשיו חוזר כך ולא תאמר נסתרה דרכי, וכן כתיב בסוף הפרשה וקוי ה' יחליפו כה. י' והקב"ה חתנו שני' ויאמר משה וגו'. בלתי מוכן.